

คอลัมน์ “แจ่งสี่เปี้ย” ฉบับวันที่ 16 กันยายน 2568

เจาะลึก : ทำไมเม็ดเงินลงทุนที่เพิ่มขึ้นในภาคตะวันออกไม่ทำให้ปากท้องคนในพื้นที่ดีขึ้น

ปริญดา สุรัสวดี

ธนาคารแห่งประเทศไทย

เมื่อเร็ว ๆ นี้ ผู้เขียนมีโอกาสลงพื้นที่ภาคตะวันออก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีรายได้ต่อหัวสูงกว่าภาคอื่น ๆ โดยเฉพาะ จ. ระยอง ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวกว่า 1.1 ล้านบาทต่อปีสูงที่สุดในประเทศ พบประเด็นที่น่าสนใจ คือ แม้การลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ (FDI) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น แต่คนในพื้นที่รู้สึกว่าการลงทุนยังไม่สดใส เมื่อกลับมาผู้เขียนจึงนำข้อมูลการลงทุนจากต่างประเทศในพื้นที่มาวิเคราะห์เจาะลึก ถึงเทรนด์โลกที่เปลี่ยนแปลง พบข้อสังเกตที่น่าสนใจหลายประการ

โครงสร้างเงินทุนต่างชาติในไทยเปลี่ยน จากเดิมที่ญี่ปุ่นครองแชมป์มานาน ตามด้วยสิงคโปร์และสหรัฐอเมริกา แต่ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา จีนกลายเป็นผู้นำการลงทุนโดยตรงในไทย

การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดจากหลายปัจจัย ทั้งจากญี่ปุ่นที่หันไปให้ความสำคัญกับเวียดนามมากขึ้น เนื่องจากเศรษฐกิจเวียดนามขยายตัวดี แรงงานวัยทำงานจำนวนมาก ค่าแรงต่ำกว่าไทย ขณะเดียวกัน **จีนเองก็เร่งขยายการลงทุนในต่างประเทศ** ผ่านการผลักดันยุทธศาสตร์ Belt and Road Initiative ประกอบกับแรงกดดันด้านภูมิรัฐศาสตร์ โดยเฉพาะความขัดแย้งกับสหรัฐฯ ที่ส่งผลต่อการส่งออก จีนจึงหันมาขยายการลงทุนในหลายประเทศกำลังพัฒนาในเอเชีย ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นฐานการผลิตในการส่งออก

เมื่อเจาะลึกพฤติกรรมการลงทุนพบว่า แม้ทั้งญี่ปุ่นและจีนจะเลือกลงทุนในพื้นที่ภาคตะวันออก ซึ่งมีโครงสร้างพื้นฐานพร้อมและได้รับสิทธิประโยชน์ด้านการลงทุน อุตสาหกรรมที่ลงทุนของญี่ปุ่นและจีนแตกต่างกันอย่างชัดเจน

ในช่วงที่ผ่านมา การลงทุนจากญี่ปุ่นอยู่ในอุตสาหกรรมเน้นใช้ปัจจัยการผลิตในประเทศ ใช้แรงงานควบคู่กับเครื่องจักร ทำให้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมไทย สร้างห่วงโซ่อุปทานที่แข็งแกร่งตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ อุตสาหกรรมที่มีการลงทุนสูง 3 อันดับแรก ได้แก่ รถยนต์สันดาป อิเล็กทรอนิกส์ และเครื่องใช้ไฟฟ้า ซึ่ง SMEs ไทยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิต ส่งผลให้เกิดการจ้างงานในพื้นที่ การใช้จ่ายใช้สอยคึกคัก และเศรษฐกิจขยายตัวดีทั้งในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ

ที่ชัดเจนคืออุตสาหกรรมรถยนต์สันดาป ซึ่งไทยมีฐานการผลิตที่ครบวงจร โดยมี SMEs ไทยกว่า 2,000 แห่งเป็นผู้ผลิตชิ้นส่วนในกลุ่ม tier 2 และ tier 3 ขณะที่บริษัทชั้นนำจากญี่ปุ่นได้เข้ามาตั้งโรงงานผลิตและศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีในไทย ส่งผลให้มีการจ้างงานกว่า 5 แสนราย

นักลงทุนญี่ปุ่นยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างห่วงโซ่อุปทานในอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ เช่น Hard disk drive ทำให้เป็นฐานการผลิตที่สำคัญของโลก ส่วนอุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้า เช่น เครื่องปรับอากาศ ไทยมีการผลิตทั้งห่วงโซ่อุปทาน มีการจ้างงานราว 8 หมื่นราย

ตารางที่ 1 การลงทุนจากญี่ปุ่นในอุตสาหกรรมสำคัญ

ประเด็นเปรียบเทียบ	 รถยนต์สันดาป	 อิเล็กทรอนิกส์ (Hard disk drive)	 เครื่องใช้ไฟฟ้า (Air-condition)
 ความสำคัญอุตสาหกรรม	- ไทยเป็นฐานการผลิตยานยนต์ที่สำคัญของโลก - ผู้นำส่งออกอันดับ 1 ของโลก - สร้างมูลค่าเพิ่มในประเทศ 70-80%	- ไทยเป็นฐานการผลิต HDD ที่สำคัญของโลก - ส่งออกอันดับ 2 ของโลก	ไทยส่งออกเครื่องปรับอากาศอันดับ 3 ของโลก
 Supply chain	- ห่วงโซ่อุปทานแข็งแกร่ง - Local content 60-80% - บริษัทญี่ปุ่นตั้งศูนย์จัดหาและกระจายชิ้นส่วนในไทย	- ห่วงโซ่อุปทานแข็งแกร่ง - Local content 80%	- ห่วงโซ่อุปทานแข็งแกร่ง - Local content สูงกว่า 80 %
 การจ้างงาน (ปี 2559-2561)	ประมาณ 5 แสนราย	ประมาณ 2 แสนราย	ประมาณ 8 หมื่นราย
 การถ่ายทอดเทคโนโลยี	มีการถ่ายทอดเทคโนโลยี		

ด้านการลงทุนของจีนเน้นอุตสาหกรรมใช้ทุนเข้มข้น รูปแบบการลงทุนยังเป็นระบบปิด ใช้ supply chain ในประเทศน้อย เน้นใช้วัตถุดิบ แรงงานจากจีน อุตสาหกรรมที่มีการลงทุนสูงสุด คือ ยาง และพลาสติก ตามด้วยรถยนต์ EV อุตสาหกรรมเหล็ก และอุตสาหกรรมโซลาร์เซลล์ติดใน 10 อันดับแรกด้วย

แม้จะดูเป็นโอกาส แต่การลงทุนเหล่านี้กลับใช้วัตถุดิบและแรงงานจากจีนเป็นหลัก การถ่ายทอดเทคโนโลยียังไม่ชัดเจน ส่งผลให้ผู้ประกอบการไทยไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในห่วงโซ่อุปทานได้ เช่น รถยนต์ EV ซึ่งใช้เทคโนโลยีขั้นสูงและระบบ Automation ใช้หุ่นยนต์ในการผลิต และใช้ชิ้นส่วนน้อยกว่ารถยนต์สันดาปถึง 10 เท่า ทำให้ SMEs ไทยยังไม่สามารถเข้าไปมีบทบาทในกระบวนการผลิต ทำให้การจ้างงานและการลงทุนในอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องไม่ขยายตัวตาม

อุตสาหกรรมเหล็กเป็นอีกหนึ่งเป้าหมายของทุนจีน เนื่องจากอุปสงค์ในประเทศจีนลดลง และรัฐบาลจีนมีข้อจำกัดด้านสิ่งแวดล้อมในการใช้เตาหลอมเหล็ก จีนจึงสนใจมาลงทุนในไทย เพราะมีอุปสงค์เหล็กสูงอันดับสองในอาเซียนรองจากเวียดนาม แต่การเข้ามาลงทุนนี้กลับสร้างการแข่งขันด้านราคาที่รุนแรง จนผู้ประกอบการไทยหลายรายต้องปิดกิจการกว่า 75 ราย ช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา

อุตสาหกรรมโซลาร์เซลล์ ส่วนใหญ่เข้ามาผลิตเพื่อส่งออก ด้านการขายในประเทศ มีข้อกั่วงจากข่าวทาง ส.อ.ท. เรื่องการ “สวมสิทธิ” ที่มีรายงานว่าผู้ประกอบการบางรายนำสินค้าจากจีนมาติดฉลาก มอก.

ตารางที่ 2 การลงทุนจากจีนในอุตสาหกรรมสำคัญ

ประเด็นเปรียบเทียบ	 รถยนต์ EV	 เฮลิค	 โซลาร์เซลล์
 ความสำคัญ อุตสาหกรรม	- อุตสาหกรรมใหม่นโยบายภาครัฐสนับสนุน - ยอดจดทะเบียนรถใหม่ในประเทศเพิ่มต่อเนื่อง ปีละ 2 แสนคัน	อุตสาหกรรมพื้นฐานการผลิตสำหรับอุตสาหกรรมอื่น ๆ เช่น ก่อสร้าง ยานยนต์	ไทยเป็นหนึ่งในตลาดโซลาร์เซลล์ที่เติบโตเร็วที่สุดในอาเซียน
 Supply chain	- ไทยยังไม่อยู่ใน supply chain EV เนื่องจากใช้ชิ้นส่วนน้อยกว่าสันดาป 10 เท่า - มูลค่าเพิ่มต่ำกว่ารถสันดาป	- ผู้ผลิตไทยอยู่ในอุตสาหกรรม กลางน้ำ/ปลายน้ำ ไม่มีวัตถุดิบต้นน้ำ - จีนเข้ามา (1) เหล็กนำเข้าราคาถูก (2) ตั้งโรงงาน / ซ่อกิจการหรือใบอนุญาต - SMEs ไทย ปิดกิจการ จำนวนมาก - ส่วนใหญ่จ้างแรงงานชาวจีน	- ไทยไม่มีวัตถุดิบต้นน้ำ (แร่ซิลิคอน) และกลายน้ำ (cell) - ไทยอยู่ในอุตสาหกรรมปลายน้ำ ประกอบแผ่นโซลาร์เซลล์ - ผู้ผลิตในไทยเกือบทั้งหมดเป็นบริษัทจีน - ส่วนใหญ่ใช้เครื่องจักรใช้แรงงานไม่มาก
 ใช้งาน	เน้นใช้ระบบ automation และหุ่นยนต์ในการผลิต	ส่วนใหญ่จ้างแรงงานชาวจีน	ส่วนใหญ่ใช้เครื่องจักรใช้แรงงานไม่มาก
 ถ่ายทอดเทคโนโลยี	ยังไม่เห็นการถ่ายทอดเทคโนโลยีอย่างชัดเจน		

เมื่อมาเชื่อมโยงกับปากท้องของคนในภาคตะวันออก ในช่วงที่ไทยได้รับการลงทุนจากญี่ปุ่นเข้มข้น ตัวเลขการเปิดโรงงานใหม่ในภาคตะวันออกในช่วงก่อนโควิด (ปี 2559-2561) เคยอยู่ที่ระดับ 800 แห่ง/ปี ส่งผลให้เศรษฐกิจในพื้นที่คึกคัก การจับจ่ายใช้สอยขยายตัว และหากดูการเติบโตของภาษีมูลค่าเพิ่มสะท้อนการบริโภคของคนในพื้นที่ เติบโตเฉลี่ยราว 10% ต่อปี แต่เมื่อการลงทุนจากจีนเข้ามาแทนที่ตั้งแต่ปี 2566 ตัวเลขการเปิดโรงงานใหม่ลดลงเหลือเพียง 500 แห่ง/ปี ส่งผลให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่ชะลอตัว การบริโภคลดลง และภาษีมูลค่าเพิ่มเริ่มหดตัว

เมื่อเจาะลึกในแต่ละอุตสาหกรรมเห็นการใช้ Automation ประกอบกับการลงทุนของจีนที่เข้ามาเป็นระบบปิด ใช้วัตถุดิบและแรงงานจากจีนเป็นส่วนใหญ่ จึงไม่แปลกใจว่าปากท้องคนในภาคตะวันออกไม่สดใสนัก

ล่าสุด BOI ออกนโยบายส่งเสริมการลงทุน 5 ข้อหลัก ได้แก่ (1) สนับสนุน SMEs ไทย ปรับปรุงประสิทธิภาพ เพิ่มความสามารถแข่งขัน (2) จัดส่งเสริมกิจการ Oversupply เช่น เหล็ก และกิจการที่เสี่ยงต่อมาตรการการค้าสหรัฐฯ เช่น โซลาร์เซลล์ (3) คุ่มเข้มกระบวนการผลิต ป้องกันการสวมสิทธิ และเพิ่มมูลค่าการผลิตในไทย (4) กำหนดสัดส่วนแรงงานไทย ไม่น้อยกว่า 70% และคัดกรองแรงงานต่างชาติด้วยเงินเดือนขั้นต่ำ 50,000-150,000 บาท และ (5) ส่งเสริมการใช้ชิ้นส่วนในประเทศ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่ามาตรการเหล่านี้จะช่วยให้อีกผู้ประกอบการไทยได้เข้าสู่ Supply Chain ได้มากขึ้น โดยผู้ประกอบการและแรงงานไทยต้องปรับตัว เพื่อให้เราเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในเครือข่ายการลงทุนจากต่างชาติในระลอกนี้ สอดรับกับที่ BOI จะมีการติดตามโครงการที่รับการส่งเสริมอย่างเข้มข้นเช่นกัน

** บทความนี้เป็นความคิดเห็นส่วนบุคคล จึงไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับความเห็นของหน่วยงานที่ผู้เขียนสังกัด **